

5. EUROPÆERNES MENNESKEOPFATTELSE

Hvis det var svært for europæerne at forlige sig med eksistensen af en ny verdensdel, var det ikke mindre svært for europæerne at finde ud af, hvordan de skulle forholde sig til de mennesker, der levede i denne verdensdel. Før de store opdagelser herskede der både religiøse og eventyrlige forestillinger om, hvilke mennesker der fandtes uden for Europa.

De religiøse forestillinger stammede fra legenden om Noa i 1. Mosebog kapitel 9 og 10 i Biblen:

15

Noas sønner, der gik ud af arken, var Sem, Kam og Jafet; Kam blev far til Kana'an. De tre var Noas sønner, og fra dem nedstammer hele Jordens befolkning. Agerdyrkeren Noa var den første, der plantede en vingård. Da han drak af vinen, blev han beruset og blottede sig inde i sit telt. Kana'ans far Kam så sin far nøgen og fortalte det til sine to brødre uden for. Sem og Jafet tog så en kappe over deres skuldre, gik baglæns ind og tildækkede deres nøgne far. De vendte ansigtet bort og så ikke deres far nøgen. Da Noa vågnede af sin rus og blev klar over, hvad hans yngste søn havde gjort mod ham, sagde han:

'Forbandet være Kana'an!
Den usleste træl skal han være for sine brødre.'

Og han sagde:

'Lovet være Herren,
Sems Gud!
Kana'an skal være deres træl.
Måtte Gud skaffe Jafet plads,
så han kan bo i Sems telte.
Kana'an skal være deres træl.'

SPØRGSMÅL:

1. Giv din egen udlægning af teksten.
2. I følge kapitel 10 i 1. Mosebog drog de tre sønner til hver sin del af verden, som i følge de middelalderlige forestillinger bestod af Europa, Asien og Afrika. Prøv at give et bud på, hvor henholdsvis Kam, Sem og Jafet drog hen.

3. Hvordan skulle forholdet mellem de tre sønners efterkommere være i følge legenden? Hvilket forhold skulle europæerne have i forhold til asiaterne og afrikanerne?

Opdagelsen af Amerika rystede for alvor legendens troværdighed. På deres færd opdagede de europæiske opdagelsesrejsende nemlig til deres store overraskelse, at der på det totalt afsondrede amerikanske kontinent faktisk levede folkeslag, hvis oprindelse fortabte sig i det uvisse og i hvertfald ikke kunne forklares med Biblens legende om Noa og hans sønner. Angiveligt var ingen af dem blevet sendt til Amerika, og indianerne blev derfor lyslevende beviser for, at Biblens oplysninger kunne drages i tvivl. Det spørgsmål, der rejste sig, var om indianerne var mennesker, og i så fald, hvem der havde skabt den. Svaret på det spørgsmål og spørgsmålet om menneskets oprindelse i det hele taget kom europæerne til at tumle med i mange hundrede år. Imidlertid forlod europæerne ikke deres gamle skelnen mellem 'os' og de 'andre'.

Hvorfor det var svært for europæerne at opgive denne skelnen, selv efter at middelalderens største åndelige autoritet, kirken, måtte se Biblens oplysninger draget i tvivl, er ikke til at vide, men allerede før europæerne kom til Amerika, er det tydeligt, at deres forestillinger om, hvordan verden så uden for Europa, var præget af store forventninger, om at den fremmede verden i hvertfald var anderledes end den, europæerne kendte hos sig selv. Det fremgår af følgende tekstudsnit fra en bog, *India recognita* (Det genopdagede Indien), som blev offentliggjort i 1492. Bogen beskriver, hvordan en italiener, Nicolo di Conti, rejste rundt i Østen forklædt som araber. I det citerede uddrag er han kommet til, hvad vi i dag kalder Indonesien.

- 16 Senere tog han til den smukke by, Taprobana, og øen den ligger på kaldes Sciamutera (Sumatra) af de indfødte. Han blev et år i denne by, (som er 6 mil i omkreds og et ædelt handelscentrum på den ø), og så sejlede han på 20 dage under gunstige vindforhold til en ø, der hedder Andamania, som betyder Guldøen, og som har en omkreds på 800 mil. Indbyggerne er kannibaler. Ingen rejsende kommer der af egen fri vilje med mindre de bliver drevet dertil af dårligt vejr, for når de kommer derhen bliver de fanget og fortæret af disse grusomme vilde mennesker ... med brutale skikke. Mænds og kvinders ører er meget store, og de bærer store øringer udsmykket med store ædelstene. Deres tøj er af bomuld og silke og hænger ned til knæene. Mændene gifter sig så hurtigt de kan og har så mange koner, som de ønsker at få. Deres huse er utrolig små for at beskytte dem mod den ekstreme varme. De er alle afgudsdyrkere. På disse øer produceres pebber, større end almindelig pebber, kamfer og guld til overflod. Pebbertræerne ligner ibenholt, og frøene er grønne ... de tørrer dem i solen ved at sprede aske hen over dem.

I den ene dal af øen, som hedder Batech, spiser indbyggerne menneskekød, og de er i konstant krigstilstand med naboerne. De opbevarer menneskehoveder som værdigenstande, for når de har fanget en fjende, skærer de hovedet af ham, og når de har spist kødet, opbevarer de kraniet og bruger det som penge. Når de så ønsker at købe noget, giver de et eller flere kranier for det i forhold til dets værdi, og den, der har flest kranier i huset, bliver anset for den mest velhavende.

SPØRGSMÅL:

1. Lav en liste over de iagttagelser, Conti gjorde sig mht. de indfødtes ejendom, vaner og religion.
2. Overvej på hvilken måde en moderne opdagelsesrejsendes (f.eks. en antropologs) beskrivelse af de indfødte ville adskille sig fra Contis beskrivelse. Prøv at lave en moderne rejseberetning på grundlag af Contis beretning. Forklar de fænomener og forhold, som Conti måske har misforstået.

Contis bog blev kun læst af et fåtal, nemlig af dem, der havde råd til at købe bøger. Men der blev også lavet billeder af verden uden for Europa. Disse billeder var sandsynligvis beregnet på de lavere sociale lag. Her er et eksempel fra en bog for 'almindelige mennesker' i Tyskland. Også den blev udgivet i 1492, og den blev solgt og forevist på markeder. Bogen udkom senere i en dansk udgave. Her blev billederne også forsynet med en kommentar.

17

I India er i særdeleshed to Lande indesluttet, det ene hedder Crisa, det andet hedder Ugera. Der er Sølobjerge og Guldbjerge, og deraf kan man ikke få fat i noget for de Griffen og Drager, der bevogter det. Og dernæst et overmåde stort Bjerg, der hedder Caspius, i det Bjerg fandt Kong Alexander et Folk, der ikke æder andet end Menneskekød eller rå Dyr og rå Fisk. Dernæst er der et Folk, der hedder Bragmanes, kommer de på Marken, da brænder Solen dem ihjel. Dernæst er der Kvinder, de undfanger 15 Børn på een Gang. Dernæst et Folk, de haver eet Øje i Panden og et andet bag i Nakken. Dernæst et Folk, de haver ej mere end een Fod, den er så bred og så skabt, at de kan skjule sig under Foden for Regn og Sne, for de haver ej andet Hus end den samme brede Fod, den er hul som et Trug, og med den Fod løber de så hurtigt som Fuglen flyver. Dernæst et Folk, de haver ej Hoved, deres Øjne er placeret oven på deres Skulder, deres Mund er så stor, at den rækker fra den ene side af Brystet til den anden.

SPØRGSMÅL:

1. Hvilke forestillinger har tegneren og forfatteren ønsket at plante hos tilskuerne om forholdene i det fremmede?
2. Hvilken effekt kan bogen tænkes at have haft på europæernes syn på beretningerne om indianerne?

Den første beskrivelse af indbyggerne i den nye verden, som kom til europæernes kendskab var forfattet af Christoffer Columbus i det såkaldte Santangelbrev, som Columbus skrev til det spanske hof ved hjemkomsten fra den første rejse:

18

Befolkningen på øen (Espanola) såvel som alle de andre øer, jeg har fundet og fået efterretninger om, går uden tøj; det gælder både mænd og kvinder; de går lige så nøgne, som de er kommet til verden; dog dækker nogle af kvinderne et enkelt sted på deres krop med et blad eller med et bomuldsnet, som de laver til dette formål. De har hverken jern, stål eller våben, og de er heller ikke egnede til at bruge dem. Det skyldes ikke, at de ikke er velskabte eller godt bygget, men at de er ganske usædvanligt frygtsomme. De ejer ikke andre våben end spyd, der er lavet af bambus, der er hugget i såtiden, og til hvis ende de fastgør en lille tilspidset pind. De vover dog ikke at gøre brug af disse; for det er sket mange gange, at jeg har sendt to eller tre mænd i land til en by for at få kontakt med dem, og utallige indfødte er kommet til; men så snart de har set mine mænd nærme sig er de flygtet, og det så hastigt, at en fader end ikke venter på sin søn. Dette skyldes ikke, at vi har behandlet dem dårligt; tværtimod, hvert eneste sted, jeg har været og fået kontakt med dem, har jeg givet dem noget af det, jeg havde, f.eks. tøj og mange andre ting, uden at få noget til gengæld, men sådan er de nu, uhelbredeligt frygtsomme.

Det er rigtigt, at når de er blevet beroliget og befriet for deres frygt, er de så troskyldige og så gavmilde med alt, hvad de ejer, at man skal have oplevet det for at tro det. De afslår ikke at give noget af det bort, de ejer, hvis man beder dem om det; tværtimod indbyder de enhver til at dele det med sig og viser endog den største glæde derved. De er tilfredse med hvad som helst, de får, hvad enten det er værdifuldt eller ej. Jeg forbød derfor, at man gav dem så værdiløse ting som potteskår, glasskår, og stumper af læderremme, skønt de indfødte troede, at de ejede den bedste juvel i verden, når det lykkedes dem at få fat i en af disse ting ...

De indfødte er ikke afgudsdyrkere; de har slet ingen religion. De tror at al magt og godhed er i himlen, og de var helt overbevist om, at jeg med disse skibe var kommet ned fra himlen; i den tro modtog de mig overalt, så snart de havde overvundet deres frygt. Denne tro skyldes ikke, at de er uvidende; for de er tværtimod meget intelligente, og de besejler alle disse farvande og er forbløffende velorienteret; nej grunden er, at de aldrig før har set folk med tøj på eller så store skibe som vore.

Så snart jeg var kommet til Indien, tog jeg på den første ø, jeg fandt, nogle indfødte til fange, for at de kunne lære af os og samtidig give mig oplysninger om alt, hvad der fandtes i disse egne. De lærte snart at forstå os og vi dem, enten ved hjælp af ord eller ved tegn, og de har vist sig at være meget nyttige. De indfødte, jeg har med mig nu, er stadig af den opfattelse, at jeg er kommet ned fra himlen, til trods for at vi gennem lang tid har været i nær berøring med hinanden ...

Der er ikke stor forskel på befolkningen på alle disse øer, hverken i udseende, optræden eller sprog, tværtimod forstår de alle hinanden, hvilket er af interesse, såfremt deres højheder beslutter sig til at omvende disse indfødte til vor hellige tro, hvortil de synes meget tilbøjelige.

...

Jeg har indtryk af, at det er skik på disse øer, at mændene kun har én kvinde; dog må deres høvdinge og konger have op til 20 hver. Det forekommer mig, at kvinderne arbejder mere end mændene. Jeg har ikke kunnet finde ud af, om de respekterer den private ejendomsret, men jeg fik det indtryk, at alle havde andel i alt, hvad hver enkelt af dem ejede.

På disse øer er jeg ikke stødt på menneskeuhyrer, hvilket mange ventede; tværtimod er hele befolkningen særdels velskabt. De indfødte ligner ikke negrene i Guinea; de har langt lokket hår, og der hvor de er født har solens stråler ikke samme styrke ...

Jeg er ikke stødt på nogle uhyrer, ej heller har jeg hørt om noget bortset fra dem, der findes på øen 'Quaris', der er en anden ø, man møder, når man sejler til Indien. Beboerne anses for meget grusomme, og de spiser menneskekød ...

Det er disse vilde, der har kontakt med kvinderne på 'Matino', der er den første ø, man møder på vej fra Spanien til Indien, og hvor der ikke findes én eneste mand. Disse kvinder udfører intet kvindearbejde, men bruger buer og pile af bambusrør, som de allerede omtalte, og de beskytter deres kroppe med plader af kobber, et materiale, de har rigeligt af.

SPØRGSMÅL:

1. Hvorledes beskriver Columbus de indfødte?
2. Hvad fortæller teksten om Columbus' egne tanker og forestillinger?

Spaniernes fremfærd i Amerika efter Columbus

De første erobrere i Amerika er blevet kaldt 'conquistadorer', og de er blevet kendt som hensynsløse og grusomme personer, men det er vigtigt at huske på, at der ikke eksisterede moderne ideer om menneskerettigheder på den tid. Europæerne var på dette tidspunkt overbeviste om, at de havde både ret og pligt til at udbrede kristendommen, og vold var en almindelig del af europæernes måde at behandle mennesker på. Det gjaldt både europæere indbyrdes og europæernes behandling af 'de andre'. Europæerne måtte imidlertid også regne med at blive udsat for vold, når de mødte 'de andre'. Der er utallige bekrivelser af grusomheder fra denne tid.

I Amerika mødte europæerne i første omgang nogle nye kulturer og velfungerende imperier, f.eks. inkaerne i Peru, aztekerne og mayaerne i det nuværende Mexico.

Som eksempel på kulturmødet eller kultursammenstødet følger her en skildring af europæernes møde med menneskene i Inkariget. Det var en spanier, Pizarro, som med sine mænd kom til Inkariget ca. 1530. På det tidspunkt var der næsten borgerkrig. Forskellige medlemmer af Inkafamilien kæmpede om magten, og dette var en af årsagerne til, at Pizarro med så få soldater kunne ryste og i sidste ende nedbryde magtstrukturen i det store rige.

En af verdenshistoriens mest dramatiske episoder fandt sted i 1532 i landsbyen Cajamarca. Pizarro og hans mænd havde bedt Inkaen, Atahualpa, om at møde dem i landsbyen for at forhandle. Da han ankom, blev han arresteret af Pizarro, som forlangte en løsesum: et hus skulle fyldes helt op med guld, hvis Atahualpa skulle sættes fri. Der blev indsamlet guld nok til at fylde huset, men Pizarro løb fra sit løfte, og det endte med, at Atahualpa blev henrettet af spanierne.

Pizarros sekretær, Francisco de Jeréz, skrev en beretning om begivenhederne. Pizarro kaldes 'guvernøren' i teksten.

- 19 | Så snart de første (inkaer) kom ind på pladsen veg de (europæerne) til side og gav plads til de andre. Da Atahualpa nåede midten af pladsen blev han siddende i sin høje bærestol, og bærerne blev ved ham, mens hans tropper stadig strømmede ind på pladsen. En kaptajn trådte frem og steg op på en fæstningshøj nær midten af pladsen, hvor artilleriet befandt sig. Han løftede sin lanse to gange som om det var et signal. Da guvernøren så dette, bad han Broder Vincente om via en tolk at tale med Atahualpa. Han gik da frem mod ham, med et kors i den ene hånd og Bibelen i den anden, midt ind blandt tropperne frem til det sted, hvor Atahualpa befandt sig og tiltalte ham på følgende måde: 'Jeg er Guds præst og jeg lærer de kristne om Gud, og jeg kommer for

også at belære dig. Hvad jeg vil lære dig, er hvad Gud siger til os i denne Bog. Derfor bønfalder jeg dig, på Guds og de kristnes vegne, om at være deres ven, for det er Guds vilje, og det vil være til gavn for dig selv. Gå hen og tal til guvernøren, som venter på dig.'

Atahualpa bad om at se bogen, og præsten gav den til ham lukket. Atahualpa vidste ikke, hvordan man skulle åbne den, og præsten rakte sin arm ud for at hjælpe ham, da Atahualpa, i stor vrede, gav ham et slag på armen, fordi han ikke ønskede, at den skulle åbnes. Så åbnede han den selv, og uden nogen forbavelse, som de andre indianere viste, når de så bogstaver og papir, smed han den 5-6 skridt bort fra sig, og svarede munken på de spørgsmål, han havde stillet til ham gennem tolken: 'Jeg ved godt, hvordan I har opført jer på vejen, og hvordan I har behandlet mine høvdinge og taget tøj fra mine forrådshuse.' Munken svarede: 'De kristne har ikke gjort dette, men nogle indianere tog tøjet uden guvernørens vidende, og han beordrede, at det skulle leveres tilbage.' Atahualpa sagde: 'Jeg forlader ikke dette sted, før I har bragt alt tilbage til mig.' Munken vendte tilbage til guvernøren med dette svar. Atahualpa rejste sig op i bærestolen og beordrede sine tropper til at være beredt. Munken fortalte guvernøren, hvad der var sket mellem ham og Atahualpa, og at han havde smidt Den hellige Skrift på jorden. Så tog guvernøren en bomuldsjakke på, tog sit sværd og sin kniv, og sammen med spanierne gik han modigt ind blandt indianerne; og med kun fire mænd, som var i stand til at følge ham, kom han til Atahualpas bærestol og greb frygtløst hans arm, idet han råbte SANTIAGO. Så blev kanonerne fyret af, trompeterne gjaldede, både til hest og til fods, stormede de (europæerne) frem. Da indianerne, som var på den åbne plads, så hestene angribe, flygtede de, og så stor var den kraft, de flygtede med, at de nedbrød muren, som omgav pladsen, og de faldt over hinanden. Soldaterne til hest red dem ned, dræbte og sårede dem og forfulgte dem. Infanteriet lavede et så effektivt angreb på dem, der var tilbage, at de (indianerne) i løbet af meget kort tid faldt for sværdet. Guvernøren holdt stadig Atahualpa i armen, uden at være i stand til at trække ham ned, da han var så højt oppe. Så lavede spanierne et sådant blodbad på dem, der bar bærestolen, at den faldt til jorden, og hvis guvernøren ikke havde beskyttet Atahualpa, så ville den stolte mand (Atahualpa) være kommet til at betale for alle de grusomheder, han havde begået. Guvernøren fik et lille sår i hånden under beskyttelsen af Atahualpa. Der var ingen indianer, der på noget tidspunkt løftede armen mod en spanier. Så stor var indianernes rædsel ved at se guvernøren bane sig vej blandt dem, ved at høre artilleriets kanonaffyringer, og ved at se de angribende heste, at de mere tænkte på at redde deres eget liv end at kæmpe. Alle de, der bar Atahualpas bærestol, viste sig at være ledende høvdinge. De blev alle sammen dræbt ligesom dem, der blev båret i andre bærestole og hængekøjer ...

Efter nogen tid besluttede europæerne, hvad de ville gøre med deres fange:

Så dømte guvernøren (Pizarro), med tilslutning fra hans Majestæts (den spanske konges) officerer, og hans egne kaptajner og erfarne mennesker, Atahualpa til døden. Dommen var, at han for det forrædderi, han havde begået, skulle dø på bålet, med mindre han omvendte sig til kristendommen; og denne henrettelse skyldtes, at kristne var blevet henrettet, og det var til landets bedste, og for at sikre dets erobring og fredeliggørelse. For når Atahualpa var død, ville alle hans tropper hurtigt spredes, og de ville ikke have mod til at angribe os og kunne ikke lyde hans ordrer.

De førte så Atahualpa frem for at henrette ham; og da han kom til pladsen, sagde han, at han gerne ville blive kristen. Guvernøren fik det at vide og beordrede, at han skulle døbes. Ceremonien blev varetaget af Hans Hellighed, Broder Vincente de Valverde. Guvernøren gav så den ordre, at han ikke skulle brændes, men at han skulle bindes til en pæl midt på pladsen og kværkes. Dette blev gjort, og liget blev efterladt til næste dags morgen, da munkene, sammen med guvernøren og andre spaniere, førte det til kirken, hvor det blev gravlagt med megen højtidelighed og med al den ære, som tilkom det.

Således blev enden for den mand, som var så grusom. Han døde med stort mod og uden at vise nogen følelse, idet han sagde, at han betroede sine børn til guvernøren.

SPØRGSMÅL:

1. Brug modellen for behandling af skriftligt materiale pkt. 1-5 s. 77f. og forsøg at finde ud af, hvad Francisco de Jerez' beretning røber om europæernes menneskeopfattelse på det tidspunkt, de mødte indianerne i Amerika. Hvad afspejler Jerez' beretning? Frygt, fordomme, kynisme eller manglende respekt? Kunne mødet mellem inkaerne og europæerne have forløbet anderledes?
2. Prøv at skrive en beretning om, hvordan mødet mellem Pizarro og Atahualpa må have set ud med en indianers øjne.

Der findes også billeder, som viser, hvordan indfødte har oplevet europæernes opførsel i Inkariget. De blev tegnet af en af Inkaens efterkommere, Filip Guaman Poma de Ayala omkring år 1600. (Af mærkelige grunde kom hans manuskript i øvrigt til København, og det er nu en af de virkelig store skatte på Det kongelige Bibliotek).

Han ønskede at give en beskrivelse af den måde, Inkariget blev erobret på og af den måde, han mente, at hans landsmænd var blevet behandlet på.

Erobringen. Inkaen Atahualpa i Caxamarca på sin trone omgivet af Almagro, Pizarro, broder Vincente og Felipe.

Encomenderoen lader en indiansk høvding hænge.

Corregidoren og Tenienten farer omkring og blottes de indfødte kvinder.

20

SPØRGSMÅL:

Brug modellen for behandling af billeder s. 79f. og overvej, om europæerne skildres som indianere, Inkaer eller som noget andet.

Beretningerne fra den nye verden kom også til at danne baggrund for tegninger lavet af europæere.

Billederne af 'de fremmede' – både skriftlige og ikke skriftlige – begyndte i stadig større tal at dukke op i Europa og blev spredt, fordi en ny opfindelse, trykteknikken, gjorde det muligt. Der er ingen tvivl om, at vi med trykteknikken står med en anden afgørende begivenhed i den fælles europæiske historie, hvis konsekvenser har været af kolossal betydning.

Nedenfor er gengivet en tegning lavet af belgieren Theodore de Bry omkring år 1600 på basis af en beretning af en tysk soldats, Hans Staden fra Hessen, påståede oplevelser med titlen: 'En sand historie og beskrivelse af et land med vilde, nøgne og grusomme kannibaler, som ligger i den nye verden, og ukendt for beboerne i landet Hessen både før og efter Kristi fødsel indtil sidste år, da Hans Staden fra Hamberg i Hessen selv oplevede det og nu offentliggør det.'

21 SPØRGSMAL:
Brug modellen for behandling af billeder s. 79f. og overvej, hvilken virkning billeder som dette har haft på 'almindelige mennesker'?

Den kristne kirkes forhold til indianerne

Blandt de første europæere i Amerika var der også missionærer, i første omgang munke: dominikanere og franciskanere. Disse to munkeordner blev grundlagt omkring 1200. Deres medlemmer, brødrene, levede i fattigdom og flyttede ind i områder, hvor der var mange mennesker. I Europa slog de sig ned i byer, og de deltog i missionsarbejdet i mange dele af Europa. Da den nye verden blev opdaget, tog de snart derover for at opfylde missionsbefalingen: gå ud i verden og gør alle folkeslag til mine disciple, idet I døber dem i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn.

Franciskanerne kom der først. De indledte et meget ambitiøst program: I Mexico lærte de først de indfødtes sprog, Nahuatl, og med dette redskab lærte de indianerne vigtige dele af europæisk kultur: skrivning, gram-

matik, retorik, nogle gange endda latin samt naturligvis evangeliet. Én af dem, den flamske munk, Pedro de Gant, skrev i 1532 et brev til den spanske kejser, Karl d. 5.:

22

Hellige, katolske, kejserlige Majestæt.

... Siden vi kom ind i dette land har jeg, med Herrens støtte, arbejdet uafsladeligt, som en nytteløs tjener, med at omvende og belære de indfødte. Min opgave har været og er at undervise dem i den kristne lære i almindelighed, og at gøre det på deres sprog, først i Texcoco og Tzacala, og i de sidste 6 år i Mexico By og byerne i nærheden, og jeg har været på ture for at ødelægge afgudsbilleder og afgudsdyrkere.

Bortset fra det og andre opgaver i forbindelse med missionen, som det vil tage for lang tid at fortælle om, har jeg haft og har ansvaret for at lære drenge i forskellige aldersgrupper at læse, skrive, prædike og synge; eftersom jeg er ikke er ordineret, har jeg haft mere tid og mulighed for dette. Og derfor har der været stor fremgang i arbejdet, også fordi disse mennesker har gode evner for det ...

For at undervise og indpode disse børn den rette lære er der blevet bygget et kapel indenfor indhegningen rundt om vort hus, hvor 500-600 drenge til stadighed undervises.

Ved siden af vort kloster har vi bygget et hospital til de syge blandt de indfødte, hvor – bortset fra dem, der undervises i huset – andre kommer for at blive behandlet. Dette er til stor lindring for de fattige og trængende, og hjælper med til deres omvendelse, fordi de bliver bevidste om, at godgørelse udføres af de kristne, og de bliver derfor tiltrukket til troen og til at synes om os og samtale med os.

For at udføre alle disse ting har jeg altid brugt de midler, jeg kunne komme i besiddelse af, men det er svært at få dem til at slå til, eftersom de fleste indfødte er fattige. Spanierne udfører også barmhjertighedsgerninger, men de har selv så meget at se til. Hvis Deres Majestæt ville påtage sig ansvaret for dette arbejde, kunne De give os økonomiske midler som ville afhjælpe vore vanskeligheder og tilfredsstille behovene hos Deres nye undersåtter og vasaller; det ville skabe stor fremgang for Vor hellige Tro og i høj grad i tjenesten for Gud og ville med-virke til Deres Majestæts frelse. Hvis Deres Majestæt ville give 3000-4000 tønner majs hvert år, 1500 til skolen og resten til hospitalet og patienterne, så ville det, eller så meget som Deres Majestæt vil give, være retfærdigt og vise et godt eksempel således, at de indfødte vil tro, at Deres Majestæt elsker dem og betragter dem som Deres børn; og de begynder i stadig højere grad at indse, at den retfærdighed, som de nu oplever, skyldes Deres Majestæts ordrer og domme, for disse mennesker ved, hvordan man skal skelne mellem godt og skidt, og derfor ville de ønske at blive Deres Majestæts undersåtter, snarere end at være spredt blandt spaniere herovre.

Må Gud bevare Deres hellige, katolske, kejserlige Majestæt i Deres

kejserslige palads, forbedre Deres liv og oplyse Dem, så De altid udfører Hans hellige vilje. Amen. Fra Mexico By, Allehelgenes aften, i det Herrens år 1532.

Præst og Deres Majestæts ydmyge vasal
Broder Pedro de Gant

I hospitalet, som jeg omtalte, er der altid 300-400 patienter.

SPØRGSMÅL:

1. Hvad har munkene gjort for de indfødte i følge de Gant, og hvad beder han nu kejseren om?
2. Er Pedro de Gants beskrivelse af munkenes gerninger troværdig? Brug modellen til behandling af skriftligt materiale.

Kort tid efter dukkede dominikanerne op i Amerika. De var noget skeptiske over for den måde, franciskanerne opførte sig på – ja de begyndte at stille spørgsmål ved den europæiske tilstedeværelse i det hele taget, i hvert fald ved den måde, europæerne opførte sig på. Den første, som protesterede offentligt, var Antonius de Montesinas, som i en prædiken i Havana i 1511 anklagede europæerne for brutal grusomhed mod indianerne. Han gik så langt som at nægte nadveren og syndsforladelsen til nogle af europæerne på grund af deres grusomhed.

Den berømteste talsmand for indianernes rettigheder var imidlertid Bartolomeus de Las Casas. Han var født i 1474. I 1502 drog han til Santo Domingo og Cuba, hvor han blev ejer af et storgods, en encomiando, et stykke land, hvor han kunne bruge de indfødte som slavearbejdere. Senere blev han forfærdet over den måde, indianerne blev behandlet på, og i 1515 opgav han sin encomiando og viede resten af livet til kampen for indianernes rettigheder. I 1522 indtrådte han i dominikanerordenen og blev senere biskop i Chiapas.

Han skrev adskillige bøger om indianernes livsforhold. Den berømteste hedder Indianermassakren – en kort beretning om Amerikas tilintetgørelse, og den blev udgivet i Spanien i 1532 og senere i mange andre europæiske lande. I disse lande blev bogen brugt politisk: Nogle så deres fordel i at fremstille spanierne som specielt grusomme i forhold til dem selv, en opfattelse, som nok nærmere må betegnes som propaganda. Las Casas bøger er vigtige kilder til historien om den europæiske indflydelse i Amerika.

23

Fra spaniernes ankomst til Ny-Spanien den 18. april 1518 og indtil 1530, altså tolv fulde år, varede drabene og voldshandlingerne, som spaniernes blodige hænder og sværd konstant udøvede ved deres indtrængen i Mexico og de nærliggende lande, et område så stort at der kunne ligge fire eller fem lande så store som Spanien, og langt mere frugtbart. Disse

lande var tættere befolket end både Toledo og Sevilla, Valladolid og Zaragoza, ja, selv Barcelona, for der har aldrig boet så mange mennesker i nogen af disse byer, end ikke da de stod på deres mest blomstrende højde. Så store var disse byer, at de i omkreds målte over et tusinde og ottehundrede mil. I løbet af tolv år har spanierne ved levende brænding og med sværd og lanser myrdet over fire millioner sjæle, unge og gamle, kvinder og børn, mens det de kalder 'conquista' – erobring – stod på. Men den bestod af grusomme tyranners overfald og invasioner, som ikke blot strider imod Guds ord og lov, men også fordømmes af mennesker som handlinger langt frygteligere end tyrkernes krige mod den kristne kirke. Og i alt dette medregner vi ikke dem, som er døde under dette rædselsregime af de daglige byrder og slaveiets undertrykkelse.

Der findes ikke ord eller menneskelig flid og omhu, som vil kunne beskrive de grusomme og blodige rædselsgerninger, som samtidig er begået mange forskellige steder af disse fjender af menneskeheden. Det vil være umuligt at gøre rede for omstændigheder, og jeg skal derfor bedyre og forsikre, at det, jeg agter at redegøre for, end ikke er en tusindedel af alt, hvad der er begået.

Las Casas fortsætter herefter med at beskrive, hvordan spanierne har jaget indianerne med hunde, og hvordan de med knive har lemlæstet indianere og brugt dem som foder til deres hunde.

Senere fremkommer Las Casas med sit personlige syn på indianerne:

Hele denne mangfoldighed af mennesker blev skabt af Gud som de mest fredsommelige væsener, uden ondskab eller svig, helt igennem lydige og trofaste over for deres naturlige herskere. Og over for de spaniere, de tjener, er de ydmyge, tålmodige, fredsommelige og salige, de lever uden spektakler, kiv eller protester eller hævnthørst. Det er sarte fintbyggede mennesker, som ikke tåler hårdt arbejde, og som let bliver ofre for sygdomme med dødelig udgang. End ikke vore fyrsters og adeliges børn, som er opdraget til et bekvemt og behageligt liv, er så sarte som de, selv om mange af disse mennesker er af arbejderslægt. De er desuden fattige, de ejer ikke, og de nærer ikke noget ønske om at eje jordisk gods. Derfor er de hverken hovmodige, ambitiøse eller begærlige. Deres kost er så sparsom, at selv en helgen ikke har kunnet leve mere enkelt og sparsomt i ørkenen. Almindeligvis går de nøgne og dækker kun deres blusel, og når de går oprejst, dækker de sig med et stykke bomuldsstof på omkring halvanden eller to alen i kvadrat. Deres seng består af en sivmåtte eller i bedste fald sover de i et net, de hænger op, og som indianerne kalder en hængeskøjle. De er renhjertede, åbne og har en sund dømmekraft. De er meget lærenemme og modtagelige for enhver god lære og i høj grad i stand til at modtage vor hellige katolske lære og

få skænket de hellige skikke, og disse skabninger vil ikke have vanskeligheder ved at opnå dette. Og har de først en gang hørt om vor tro, er de besat af et brændende ønske om at lære den bedre at kende og modtage det hellige sakramente og deltage i gudstjenesten.

SPØRGSMÅL:

1. Brug modellen for behandling af skriftligt materiale s. 77f. og påvis Las Casas særlige opfattelse af indianernes karakteregenskaber og deres forhold til spanierne.
2. Sammenlign Las Casas opfattelse med Pedro de Gants.

Det var bl.a. på grund af Las Casas agitation, at de såkaldte 'Nye love' blev indført i 1542. Indianerne fik spansk borgerret, og det blev forbudt at oprette nye encomiendaer. Et forbud, som vakte meget stor modstand blandt spanierne i Amerika, og som førte til, at debatten blev endnu mere ophidset. Las Casas fik adskillige fjender, og de fik deres skarpeste fortaler i teologen Juan Ginés de Sepúlveda, som begyndte at udgive adskillige skrifter mod Las Casas opfattelse:

24

Prøv at sammenligne deres (spaniernes) talenter med hensyn til forudseenhed, dygtighed, ædelmodighed, mådehold, meneskelighed og religion med disse små mennesker, hos man næppe støder på spor af menneskelighed. De savner ikke blot kultur, men de behersker ikke engang skriftens brug. De er ikke i besiddelse af nogen dokumenter om deres egen historie, bortset fra enkelte uklare og upræcise mindelser om enkelte forhold nedfældet i visse billeder. De besidder ikke skrevne love, men alene barbariske sædvaner og skikke. Og hvis det drejer sig om moralske dyder, og hvis man søger efter mådehold eller mildhed, hvad kan man da forvente sig fra mennesker, som var indblandet i alle former for mangel på mådehold og ondskabsfuldt begær, og som havde for vane at fortære menneskekød. Tro dem endelig ikke, at de før spaniernes ankomst levede i den af digterne beskrevne ro og saturniske fred.

Tværtimod var de til stadighed engageret i fortsat og grusom krigsførelse mod hverandre i sådan en grad, at de betragtede deres sejre som uden værdi, hvis de ikke fik lejlighed til at tilfredsstille deres uhyrlige sult med kødet fra deres modstandere. Dette umenneskelige træk, som hos dem er så meget mere skrækkeligt, eftersom de befinder sig så fjernt fra de utæmmede og vilde skytere, som også lever af menneskekød, for disse indianere er så feje og frygtsomme, at de næppe tør modstå vore soldaters tilsynekomst. Ofte har mange tusinde af dem trukket sig tilbage og er flygtet som kvinder over for ganske få spaniere, hvis tal ikke en gang oversteg et hundrede.

SPØRGSMÅL:

1. Brug modellen for behandling af skriftligt arbejde s. 77f. og påvis Sepúlvedas særlige opfattelse af indianernes karakteregenskaber og deres forhold til spanierne.
2. Sammenlign Las Casas og Sepúlvedas betingelser for at anerkende fremmede folkeslag som menneskelige og civiliserede.
3. Sammenlign Sepúlvedas opfattelse af begrebet civilisation med nutidens.

Er indianere rigtige mennesker?

Som det klart fremgår af det foregående, forværredes indianernes forhold i betydelig grad i årene efter europæernes komme. Denne udvikling rejste hurtigt spørgsmålet, om indianerne kunne betragtes som mennesker på samme niveau som europæerne. Når indianerne havde fået spansk borgerskab, skulle de så have samme rettigheder som spanierne? I 1545 lykkedes det Las Casas modstandere at få ophævet 'De nye love' fra 1542, og i 1547 led Las Casas endnu et nederlag, idet han blev tvunget til at rejse fra Amerika, men den spanske kejser Karl d. 5. var nu så foruroliget over den hidsige debat om indianerne, at han den 16. april 1550 dekreterede stop for yderligere spanske erobringer, indtil fremtrædende intellektuelle, teologer, og jurister havde besluttet, hvordan fremmede folkeslag skulle behandles. Ordren kom ganske vist sent – for sent – men det er i europæisk perspektiv interessant, at den faktisk kom.

De spørgsmål, der skulle diskuteres blandt eksperterne var:

1. Var indianerne del af selvstændige nationer under Gud og paven?
2. Var de statsborgere under kejser Karl d. 5., og havde de i givet fald samme rettigheder som andre statsborgere?
3. Var de af natur slaver uden sjæl på samme niveau som dyr, underkastet conquistadorerne?

Nu skulle sagen afgøres én gang for alle.

Juan Ginés de Sepúlveda talte for de spanske erobrere, Las Casas for indianernes rettigheder. 14 dommere blev udpeget, og i august og september hørte de på argumenterne fra de to talsmænd.

Sepúlveda havde fire argumenter for indianernes lavere status. Las Casas argumenterede mod disse fire argumenter ud fra sin fundamentale indstilling: indianere og bønder i Kastilien var født lige. Derfor havde de lige rettigheder. I januar 1551 prøvede dommerne at nå til en fælles domsafsigelse, men de kunne ikke blive enige, og de to talsmænd måtte ud i en ny runde.

Desværre kender vi ikke den endelige dom – den er ikke overleve-

ret. Sandsynligvis har dommerne ikke kunnet blive enige, for både Sepúlveda og Las Casas hævdede, at de havde vundet.

Kejseren besluttede at opretholde status quo. Conquistadorerne skulle ikke have helt frie hænder til at gøre, hvad de ønskede. På den anden side blev det ikke forbudt for dem at foretage nye erobringer. Og virkeligheden viste snart, at regeringen i Spanien på ingen måde havde mulighed for at kontrollere, hvad der skete på den anden side af Atlanterhavet. På mange måder var processen i Valladolid derfor forgæves.

Alligevel kan det hævdes, at den viste noget fælles europæisk, og at den kom til at repræsentere en vigtig tendens i europæisk historie: Når europæerne kom i kontakt med andre folkeslag, begyndte de at diskutere, hvordan disse mennesker skulle behandles. Når europæerne tilsyneladende var andre folkeslag overlegne, havde de så ret til at behandle 'de andre' som mindreværdige? Eller var alle mennesker lige?

I debatten indgik i første omgang religiøse argumenter. I Sepúlvedas og Las Casas tilfælde hentedes argumenterne i Bibelen, og interessant nok – i meget høj grad i grækeren Aristoteles filosofi. Aristoteles blev meget diskuteret i senrenæssancen, og både Sepúlveda og Las Casas henviser gang på gang til hans skrifter.

Det følgende er et kort uddrag af processen i Valladolid. Den blev udgivet af den person, der var formand for domstolen, Bartolemeus de la Vega. Han opsummerer processen på følgende måde:

25

I det Herrens år 1542 blev kejser Karl d. 5., konge af Spanien, som fortjener et evigt minde i menneskers hjerter, informeret om at spanierne udførte massakrer, vold og undertrykkelse. Også at de gjorde indianerne til slaver og påførte dem de frygteligste byrder, og indianerne tilhører efter en befaling fra Paven kejserdømmet Kastilien og León. Som et resultat af dette sammenkaldte han en højtidelig forsamling i Valladolid. Han indkaldte eksperter og medlemmer af lærde råd, og befalede dem at tage stilling til, om de grusomheder, som han havde hørt om, var sande og at anbefale ham en egnet plan til at undgå en sådan ondskab, således at indianerne kunne komme tilbage til deres tidligere frihed. De skulle også give forslag til, hvordan den nye verden kunne styres i fremtiden, når der var indført gode love og omhyggelige instrukser. I mange dage blev der fremført argumenter, og tilsidst blev visse love vedtaget, i følge hvilke spanske, militære ekspeditioner mod indianerne, kaldet CONQUISTAS, blev forbudt. Samtidig blev der givet ordrer til, at alle indianere, som uretfærdigt var blevet gjort til slaver, skulle frigives. Ydermere at alle indianerne skulle genindsættes under de spanske kongers styre i alle deres rettigheder.

Dette ophidsede de spaniere, for hvem indianerne var et rigt bytte og hvis rigdomme voksede på grund af deres voldshandlinger, deres røverier og plyndringer af indianerne. Fyldt med vrede og raseri klage-

de de over, at Kejseren berøvede dem deres ejendom, som om de havde den lovformeligt, og ikke – som det var tilfældet – blot var plyndrende ransmænd, som tog helligt bytte. Resultatet var, at nogle af dem, idet de vendte hver en sten for at finde argumenter til deres egen fordel, skamløst vendte sig mod kejseren og gjorde oprør. Andre henvendte sig til lærde mænd, som kunne angribe den kejserlige lov med juridiske argumenter, for at kejseren kunne blive overbevist om det uretfærdige i loven og måske ophæve eller udsætte den ...

Disse mænd fandt en forsvarer for deres opfattelser hos en vis lærd person, som dog i denne sag har vist sig ikke at være lærd nok. Denne mand var en vis Ginés Sepúlveda, den kongelige historiograf, som skrev en lille pralende, men velskrevet bog, som han gav titlen: OM DE RETFÆRDIGE ÅRSAGER TIL KRIG. I den angriber han DE NYE LOVE så godt, han formår, skønt han aldrig direkte nævner dem, men forsvarer spaniernes fortidige og fremtidige krige og ekspeditioner mod indianerne. Han anerkender det slaveri, som spanierne undertrykker indianerne med, og som medfører, at de enten dør eller lever et liv, der er værre end døden. Familier bliver splittet op, som om de var køer eller får. De bliver tildelt forskellige spaniere i et bestemt antal til hver og bliver deres slaver ...

Da biskoppen af Chiapas (Las Casas) hørte, at Ginés havde skrevet en sådan bog, og da han var kommet i besiddelse af et kort referat af den, forstod han, hvad Ginés var ude på, og han ønskede da at beskytte og forsvare indianerne mod enhver uretfærdighed. Han skrev derfor det føl-gende forsvar for dem, der jo levede fredeligt uden at gøre nogen uret mod nogen anden nation, mod deres undertrykkere, som holdt dem i slaveri og fik dem til at arbejde sig til døde.

Forsvaret indeholdt et svar på de fire argumenter, som Sepúlveda havde brugt i sit forsvar for spaniernes ekspeditioner og de ordninger, som de brugte til at gøre indianerne til slaver. Da biskoppen havde gendrevet Sepúlvedas argumenter i Halcalá de Henares, og da hele det ærværdige universitet, der havde fordømt Sepúlvedas opfattelse som urigtig og af samme grund havde forbudt bogens offentliggørelse, kom diskussionen mellem biskoppen og Sepúlveda kejseren for øre ... I det Herrens år 1551 befalede han, at de ærværdige teologer og jurister skulle møde medlemmerne af Det indiske Råd for at høre på begge parter og beslutte, hvad der var bedst for den offentlige interesse.

Først havde Sepúlveda lejlighed til at tale i én dag. Så hørte de biskoppen tale i fem dage. Han læste hele sit forsvarsskrift op, kapitel for kapitel. Til sidst bestemte kommissionen, efter megen debat, at ekspeditionerne, som på spansk kaldes 'conquistas', er onde, ulovlige, uretfærdige og derfor burde forbydes i fremtiden. De tog imidlertid ingen beslutninger om tvangsarbejdet, for der var stadig oprør blandt nogle af undertrykkerne i kongedømmet Peru, og andre provinser var i en tilstand af forvirring.

De la Vega opsummerer Sepúlvedas hovedpunkter således:

26

Han argumenterede først med, at disse folk er barbariske, ikke uddannede i skriftlighed og regeringskunsten, helt uvidende og uforstandige og helt ude af stand til at lære andet end rent mekaniske ting; at de er nedsunken i utugt, er grusomme, og derfor må de, som naturen lærer os, styres af andres vilje. Dette har mange, som har kendt dem og levet sammen med dem, givet udtryk for under ed ...

Men for deres egen velfærds skyld må sådanne mennesker af naturlige grunde underkastes kontrollen af nogle, der er klogere og overlegne i dyd og lærdom, som Spanierne – særlig de adelige – de lærde, præsteskabet, de religiøse og alle dem, der er godt uddannede ... Konklusionen er derfor, at det naturlige er, at indianerne må underkaste sig dem, som er klogere og kan opføre sig rigtigere, som kroppen må underkaste sig sjælen, dyrene menneskene, børnene de voksne, det uperfekte det perfekte, det billige det mere værdifulde, til begges fordel. Dette er den naturlige orden, som de evige og guddommelige love tilsiger ...

For det andet siger Sepúlveda, at indianerne, skønt uvillige, må underkaste sig det spanske åg således, at de kan blive irettesat og straffet for de synder og forbrydelser mod de guddommelige og naturlige love, som de er befængt med, særlig ved deres afgudsdyrkelse og ugudelige vane med menneskeofringer ...

For det tredje siger Sepúlveda, at der må sættes en stopper for de uretfærdigheder og den fuldstændige ulykke, som indianerne har påført et stort antal uskyldige personer, og som stadig i dag bliver påført af dem, der ikke er blevet undertvunget endnu, ved at ofre dem hvert år til en ond ånd ...

For det fjerde påpeger han den fordel, de vil få ved, at Kristendommen spredes og vokser. Dette vil kunne blive fuldbragt, når disse regioner er blevet bragt under kontrol. Så kan Kristi Evangelium i fred blive prædikeret uden fare af mennesker, som ikke bliver nedslagtet af hedenske regenter eller præster, som det allerede er sket tre/fire gange ...

Sepúlveda afslutter sit værk med at sige, at det er helt retfærdigt, og også til velsignelse for disse barbarer, at de erobres og kommer under spaniernes herredømme, for disse tilbeder Kristus. Dette er den letteste måde at tilegne sig Kristendommen på, således som erfaringen allerede viser. Det er særlig sandt, når det kan udføres uden blodudgydelse. De ofrede faktisk flere mænd til deres guder, end der vil forsvinde som følge af krigsførelsen mod dem, til velsignelse for både de levende og dem, der kommer efter dem.

Las Casas angriber Sepúlvedas argumenter i sit indlæg:

27

Derfor, hvis Sepúlveda har ret i, at krigsførelsen mod indianerne kan godtages, så vil troen på den hellige Kristus komme til at vække afsky hos alle mennesker i verden, som hører om de umenneskelige forbrydelser, som spanierne påfører den ulykkelige race, således at de hverken i vor levetid eller i fremtiden vil ønske at acceptere troen. For de vil se, at de første, der fortalte om den, ikke var hyrder men forbrydere, ikke præster, men tyranner, og at de, som går ind for budskabet, er ugudelige, grusomme, og uden medlidenhed i deres umedlidende vildskab ...

Sepúlvedas bog er forførende, demagogisk og omhyggeligt bygget op med for smarte argumenter, og den vil til stadighed forføre disse tyve, disse fjender af den menneskelige race, så de aldrig vil komme til fornuft, indrømme deres forbrydelser og underkaste sig Guds nåde. Gud vil i sin uendelige kærlighed prøve at få dem til at angre, men de vil ikke bede om hans hjælp. Under foregivende af religion undskylder Sepúlveda disse mænds forbryderiske ondskab, som omfatter alt det onde, som kan findes i dødelige mænds liv. Han priser med ophøjet sprog disse udplyndrere, som hærger med den yderste vildskab, og han anbefaler deres krigeriskhed ...

Fra dette er det klart, at grundlaget for Sepúlvedas lære: at disse mennesker er uciviliserede og uvidende, er værre end falskt. Selvom vi skulle medgive, at denne race ikke er så indstillet på lærdom og ikke har særlige kunstneriske evner, ville dét ikke betyde, at de derfor skulle underkaste sig dem, der er mere intelligente og tilpasse sig deres levevis, og at de skulle undertrykkes med krig og blive gjort til slaver, som det sker i dag. For mennesker er af naturlige årsager tvunget til at gøre mange ting, de ikke kan tvinges til mod deres vilje. Vi er ved naturlige love bundet til at stræbe efter dyden og efterligne gode menneskers oprigtige ønske om at leve rigtigt. Ingen kan imidlertid straffes for at gøre noget forkert, med mindre han gør oprør. Hvor den katolske tro er blevet prædikeret på en kristen måde, som det burde ske, vil alle mennesker på naturlig måde modtage den, men ingen kan tvinges til troen på Kristus. Ingen kan straffes, fordi han er nedsunket i synd, med mindre han gør oprør eller ødelægger andres ejendom eller andre mennesker. Ingen kan tvinges til dyd eller til at blive et godt menneske. Et menneske, som modtager en velgerning, vil på naturlig måde gengælde denne velgerning på grund af den gensidige forpligtelse. Men ingen kan tvinges til at gøre det, og han kan heller ikke straffes, hvis han ikke gør det, i følge juristers almindelige opfattelse ...

Men hvis nu det helt absurde argument gælder, at krig mod indianerne er lovlig, så kan én nation rejse sig mod en anden og én mand

mod en anden, med det påskud, at man er klogere, og dermed under-
tvinge det andet land eller den anden mand ...

Jeg har prædikeret om disse ting i overensstemmelse med den nåde,
som er blevet mig tildelt, til forsvar for den hellige opgave, jeg har
fået, i hellig, kristen tro. Og derfor råder jeg og beder ved Jesus Kristus
min broder og kollega i Kristus, Sepúlveda og de andre indianerfjender
om at adlyde det samme budskab, og at ære og respektere de hellige
fædres traditioner, og frygte Gud, som straffer uretfærdige handlinger.
For indianerne er vore næste, vore brødre, og Kristus har givet sit liv
for dem. Hvorfor forfølger vi dem så med en sådan umenneskelig vild-
skab, når de ikke fortjener en sådan behandling? Fortiden kan jo ikke
gøres om, men vi kan måske undskylde vore handlinger med vor svag-
hed som mennesker, hvis vi genopretter det, vi har gjort i uretfærdighed.

...

Sluttelig: Lad os kaste al vildskab og krigerisk fremfaren bort, for
det passer bedre til muslimer end til kristne. Lad retfærdige budbrin-
gere sprede budskabet om Jesus Kristus gennem deres levemåde og
dermed fortælle om Peters og Paulus' opfattelser. Indianerne vil gerne
lære om det kristne evangelium – det ved jeg ved selvsyn – for de er ikke
dumme eller barbariske, men har en medfødt oprigtighed og er simple,
moderate, milde, og jeg kender ingen mennesker som er mere indstillet
på at modtage evangeliet. Når de først har modtaget det, er det vidun-
derligt, med hvilken iver, tro, fromhed og næstekærlighed de lyder Kristi
forskrifter og helligholder sakramenterne. For de er blide og kloge, og i
deres vedholdenhed og evner fra naturen overgår de de fleste mennesker
i den kendte verden.

Opgavebørs til processen i Valladolid:

A. Opgaver til de la Vegas indledning:

1. Hvad siger de la Vega om baggrunden for retssagen?
2. Hvordan karakteriserer han Sepúlveda og Las Casas?
3. På hvilken måde karakteriserer han spaniernes færd i Amerika?
4. Hvad er resultatet af retssagen i følge de la Vega?
5. Prøv at tage stilling til, om man kan tro på teksten, både mht. hvad
der skete i Valladolid og i Amerika. Brug modellen til behandling af
skriftligt materiale s. 77f.
6. Er de problemer og de argumenter, der indgik i debatten i Valladolid,
de samme, som vi finder i 'fremmeddebatten' i dag?

B. Opgaver til Sepúlvedas indlæg:

1. Prøv at omskrive Sepúlvedas 4 punkter til moderne dansk sprog.
2. Hvorfra henter Sepúlveda sine argumenter?

3. Prøv at tage stilling til, om man kan tro på teksten, både mht. hvad der skete i Valladolid og Amerika. Brug modellen til behandling af skriftligt materiale s. 77f.
4. Er de problemer og de argumenter, der indgik i debatten i Valladolid de samme, som vi finder i 'fremmedebatten' i dag?

C. Opgaver til de Las Casas indlæg:

1. På hvilken måde karakteriserer Las Casas Sepúlvedas argumenter?
2. Hvorfra henter de Las Casas sine argumenter?
3. Prøv at tage stilling til, om man kan tro på teksten, både mht. hvad der skete i Valladolid og Amerika. Brug modellen til behandling af skriftligt materiale s. 77f.
4. Er de problemer og de argumenter, der indgik i debatten i Valladolid de samme, som vi finder i 'fremmedebatten' i dag?

ROLLESPIL:

Lav et rollespil, som skal have personer, der kan spille:

de la Vega
Sepúlveda
Las Casas

Derudover skal der medvirke yderlige syv, som skal udgøre et dommerpanel bestående af Karl d. 5. og 6 dommere, der skal blive enige. Resten af klassen er spanske/europæiske tilhørere, der under processen meget gerne må komme med kommentarer til det, de hører. Nogle skal opføre sig som dominikanere, andre skal forestille spaniere, som er bosat i Amerika.

Fra Valladolid til menneskerettighederne

Processen i Valladolid blev begyndelsen til en lang europæisk debat om, hvad et menneske er i moralsk og videnskabelig forstand, og hvordan europæerne skulle forholde til de 'fremmede'. Forskellige tendenser har gjort sig gældende.

I oplysningstiden – i 1700-tallet – voksede den opfattelse frem, at der ud fra naturen kan udledes teorier om menneskesynet og menneskers rettigheder.

Efterhånden som europæerne opgav at bruge Biblen og den katolske kirkes udlægning af den som højeste forklarende autoritet i alle forhold, blev der åbnet for nye fortolkninger af, hvordan menneskets oprindelse og tilværelse skulle forstås. I 1749 udfordrede den franske oplysningstilstand Jean Jacques Rousseau for alvor den kristne opfattelse af, at mennesket var dømt til at henleve sit jordiske liv som en fornæret skab-

ning, efter at Gud ved syndefaldet havde smidt Adam og Eva ud af Paradiset. I følge Rousseau skulle mennesket forstås ud fra sine oprindelige naturlige forudsætninger. Mennesket var af naturen udstyret med frihed, fornuft, godhed, medfølelse og taknemmelighed, og den europæiske og kristne kultur, som havde set det som sin vigtigste opgave at holde mennesket borte fra dets naturlige instinkter, havde begået en stor fejl.

Rousseaus menneskeopfattelse førte til en veritabel dyrkelse af 'de ædle vilde', som fandtes i den nye verden, som europæerne var blevet bekendt med gennem 1600-tallets opdagelsesrejser.

Den fik ligeledes stor betydning for den menneskerettighedserklæring, som blev forfattet under den franske revolution i 1789, og som blev gentaget i omskrevet og revideret form i 1948 af FN.

FN's menneskerettighedserklæring indledes således:

28

Artikel 1

Alle mennesker er født frie og lige i værdighed og rettigheder. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i broderskabets ånd.

Artikel 2

Enhver har krav på alle de rettigheder og friheder, som nævnes i denne erklæring, uden forskelsbehandling af nogen art, f.eks. på grund af race, farve, køn, sprog, religion, politisk eller anden anskuelse, national eller social oprindelse, formueforhold, fødsel eller anden samfundsmæssig tilgang ...

Artikel 3

Enhver har ret til liv, frihed og personlig sikkerhed.

Artikel 4

Ingen må holdes i slaveri eller trældom; slaveri og slavehandel under alle former skal være forbudt.

Artikel 5

Ingen må underkastes tortur eller grusom, umenneskelig eller vanærende behandling eller straf.

SPØRGSMÅL:

1. Sammenlign det menneskesyn, som kommer til udtryk i menneskerettighedserklæringen med det menneskesyn, som Las Casas og Sepúlveda gav udtryk for.
2. Diskuter, om menneskerettighedserklæringen udspringer af praktiske forhold eller idealistisk teori.

Den sækularisering, som holdt sit indtog i Europa efter 1500, skabte imidlertid også andre teorier om menneskets oprindelse og tilværelse. Videnskaben kom som allerede nævnt til at erstatte teologien som den højeste forklarende autoritet i europæisk kultur.

Den svenske botaniker og arvelighedsforsker Carl von Linné grundlagde i 1735 en ny videnskab: raceforskning, som skulle få stor betydning for den europæiske menneskeopfattelse. Linné inddelte menneskearten homo sapiens i fire varianter efter hårfarve, hudfarve og adfærdsmønster: den hvide europæer, den røde amerikaner, den mørke asiat og den sorte afrikaner. I 1800-tallet var de europæiske videnskabsmænd ivrigt optaget af at nuancere denne inddeling, og de forsøgte også at rangordne racerne i et opadstigende værdisystem. Den engelske biolog og botaniker Charles Darwin kom gennem sit værk: Arternes oprindelse fra 1859 til at grundlægge en stærkt omdiskuteret opfattelse, der fik stor gennemslagskraft i den europæiske imperialismes storhedstid fra 1870 til 1914:

29

Uddøen er navnlig en følge af rivalisering mellem stamme og stamme, mellem race og race. Der er ... forskellige hindringer, der stadig er i virksomhed, og som tjener til at forhindre enhver vild stammes individantal fra at vokse stærkt, – f.eks. periodiske hungerstider, forældrenes vandring og børnenes deraf følgende død, forlænget diegivning, kvindetyveri, krige, ulykkestilfælde, sygdom, tøjlesløshed, særligt barnemord og måske formindsket frugtbarhed, betinget mindre nærende føde og mange andre besværligheder. Dersom af en eller anden grund, en af disse hindringer fjernes, om i en nok så ringe grad, vil den således begunstigede stamme tiltage i individantal; og når den ene af to nabostammer bliver talrigere og mægtigere end den anden, så bliver væddestriden snart endt ved krig, drab, menneskeæderi, slaveri og absorption. Selv om den svagere stamme ikke pludselig bliver fejlet bort på denne måde, så vil den dog i almindelighed, dersom den engang er begyndt på at gå ned ad bakke, blive ved med at formindskes, indtil den er uddød.

Når civiliserede nationer kommer i berøring med barbariske er kampen kort, undtagen på sådanne steder, hvor et dødbringende klima hjælper den indfødte race. Af de grunde, som fører til de civiliserede nationers sejr, er nogle simple, andre meget dunkle. Vi kan indse, at landets opdyrkning på mange måder vil være skæbnesvanger for de vilde, thi de kan ikke eller vil ikke forandre deres levevis. Nye sygdomme og laster er i høj grad ødelæggende, og det synes, som om en ny sygdom hos enhver nation forårsager megen dødelighed, indtil de, som er mest modtagelige for dens ødelæggende indflydelse, lidt efter lidt er udryddede; og således kan det også være, at det forholder sig med spirituøse drikkes skadelige indvirkning og med så mange vildes overordentlig stærke smag for dem. Det synes endvidere, mystisk som det er, som om forskellige folkeslags første møde fremavler sygdomme.

Hr. Sproat, som på Vancouver-øen særlig beskæftigede sig med spørgsmålet om uddøen, tror, at forandrede livsvaner, som stedse følger europæernes ankomst, medfører megen sygelighed. Han lægger også stor vægt på en så ubetydelig omstændighed som den, at de indfødte bliver 'forvildede og dumme ved det nye liv omkring dem; de grunde, som de tidligere havde for at anstrenge sig, forsvinder, og der kommer ingen nye i deres sted.'

Der hvor nationer kommer til at rivalisere med hinanden, synes sejren at være meget betinget af det civilisationstrin, på hvilket nationen står. For nogle få århundreder siden frygtede Europa østlige barbareres indfald, nu ville enhver sådan frygt være latterlig.

SPØRGSMÅL:

1. Hvordan skal menneskets oprindelse og adfærd forstås ifølge Darwin?
2. Karakteriser Darwins menneskesyn og sammenlign det med det menneskesyn, som kommer til udtryk i menneskerettighedserklæringen.
3. På hvilken måde er 'fremmedebatten' i dag påvirket af Darwins menneskeopfattelse?
4. Hvilken betydning har det haft for Europas historie, at det europæiske menneskesyn både er moralsk og biologisk funderet?